Commissie Omgevingskwaliteit

Bezoekadres
Weesperplein 8
Amsterdam

Postbus 1409
1000 BK Amsterdam
crk@amsterdam.nl
www.crk.amsterdam.nl

Commisse Aanwijzing Monumenten

Onderwerp	Adviesaanvraag aanwijzing kademuur Geldersekade evenzijde tussen Prins Hendrikkade en Nieuwmarkt
Datum	27 mei 2024
Commissie	Freek Schmidt (voorzitter), Isabel van Lent (architectuurhistoricus), Petra Brouwer (architectuurhistoricus), Bastiaan van de Kraats (restauratiearchitect)
Secretaris	Elles van den Hoek, Mirte Kooij
Adviseur(s)	Agnes Hemmes, Michel van Dam en David Derksen (Monumenten en Archeologie)

Geachte leden van het dagelijks bestuur van stadsdeel Centrum,

U heeft de subcommissie Aanwijzing Monumenten van de Commissie Omgevingskwaliteit gevraagd advies uit te brengen over de monumentwaardigheid van de kademuur aan de evenzijde van de Geldersekade tussen de Prins Hendrikkade en de Nieuwmarkt, ook wel aangeduid als GDK0101 en GDK0201.

De commissie hanteert bij de advisering de selectiecriteria voor monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten, zoals vastgesteld in de Erfgoedverordening. Zij beoordeelt of dit object voor Amsterdam van belang is vanwege de stedenbouwkundige, architectonische en/of cultuurhistorische waarde. Daarnaast wordt vastgesteld in hoeverre het een gaaf en/of zeldzaam voorbeeld is voor een bepaalde periode of van een bepaald (gebouw)type.

De commissie adviseert u de kademuur niet te beschermen als gemeentelijk monument, aangezien de kademuur zelf grotendeels tot stand is gekomen bij een renovatie in het midden van de 20ste eeuw. Het tracé van de kademuur is, met hergebruik van oude onderdelen, gebouwd op de positie van de oorspronkelijke stadsmuur tussen de Schreierstoren en de Waag en heeft daarmee stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde. De verwachting is dat zowel ter plaatse van deze kademuur als ook op andere plekken waar de kaden de oude begrenzing van de stad volgen, onder de waterlijn nog restanten van deze ommuring aanwezig zijn. Een fragment aanwijzen tot gemeentelijk monument is hier niet het juiste instrument om de nog aanwezige archeologische waarden te beschermen. De commissie adviseert om naast archeologisch onderzoek in samenwerking met Monumenten en Archeologie een inventarisatie te maken van de kademuren, waar zeer waarschijnlijk restanten van de oude stadsmuur aanwezig zijn en voor deze rakken een restauratieve aanpak te volgen. Hierbij zouden in het geval van de Geldersekade de in de huidige kademuur aanwezige natuursteenblokken behouden kunnen blijven, dan wel hergebruikt kunnen worden.

Stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde
De waterloop van de Geldersekade werd bij de stadsuitleg van 1425 gegraven en stond toen nog in open verbinding met het IJ. De kade werd voorzien van houten palissades, die eind 15de eeuw werden vervangen door een hoge bakstenen muur met waltorens. Zo ook het tracé tussen de Schreierstoren aan het IJ en de voormalige Sint Anthonispoort, de huidige Waag. De waltorens werden in 1545 vervangen door een rondeel, waarbij het onderste deel, in verband met het zoute water, werd uitgevoerd in zandsteen. Door de aanleg van vestingwerken in het gebied van de Lastage, tijdens de Eerste Uitleg (1585), kwam de Geldersekade binnen de stadsmuur te liggen en verloor de 15de-eeuwse muur zijn functie. Enige tijd later werd deze dan ook tot op het maaiveld gesloopt. De restanten werden gebruikt als fundering. Zo is het rondeel als basement voor het landhoofd van de Bantammerbrug als contour nog herkenbaar.
De kademuur als begrenzing vertegenwoordigt stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde als tastbare herinnering aan de ontwikkeling van de stadsverdediging en stadsuitbreiding van Amsterdam. Dit geldt niet alleen voor dit rak, maar ook voor de overige kademuren, die de loop van de oude stadsmuur volgen.

Gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid
Het tracé van de oude stadsmuren, zoals op diverse historische kaarten te zien, is nog herkenbaar in de lijn van de kademuur. Het is zeer aannemelijk dat resten van de oude muren onder de waterlijn nog aanwezig zijn. De kademuur zelf werd door de eeuwen heen regelmatig hersteld en vernieuwd. In 1958 is de kademuur aan de even zijde van de Geldersekade vanaf de waterlijn geheel vervangen door een betonnen wand met metselwerk aan de zichtzijde. Hierbij is een aantal zandsteenblokken, die nu nog zichtbaar zijn in de kademuur, hergebruikt. Ook de fundering van de oude stadsmuur bleef bij deze vernieuwing behouden. In 1996 hebben nog herstelwerkzaamheden plaatsgevonden. De fysieke waarde van deze kadewand, zijn op de hergebruikte zandsteen blokken na dan ook gering.

Aanbeveling
Vanwege de hoge archeologische en bouwhistorische verwachting van het gedeelte onder de waterlijn adviseert de commissie nader archeologisch onderzoek te doen en een restauratieve aanpak te ontwikkelen voor het herstel van de kademuren. De huidige methoden voor vernieuwing zijn hier mogelijk niet geschikt. Belangrijk is dat archeologisch waardevolle delen in situ behouden kunnen blijven en elementen als zandsteenblokken hergebruikt worden. Dit geldt voor alle rakken die de lijn van de oude stadsmuur volgen. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de expertise die bij Monumenten en Archeologie aanwezig is.

Amsterdam, 16 juli 2024
Commissie Aanwijzing Monumenten

Freek Schmidt, voorzitter

Cc Monumenten en Archeologie